

בחינה של פעילותן של קבוצות המחאה ברשת החברתית פייסבוק בעקבות המחאה החברתית במצרים 2011

מאת שירלי שפינר וג'ני ברונשטיין

"What brought Hosni Mubarak down was not Facebook and it was not Twitter. It was a million people in the streets, ready to die for what they believe in". (Friedman, 2011)

תקציר

המהפכה המצרית שהתחוללה ב-2011 הובילה להדחתו של הנשיא מובארכ ונודעה כ"מהפכת פייסבוק" ו"כמהפכת טוויטר", היא שהובילה למחקר הזה. השמות הללו מדגישים את חשיבותה העצומה של ושל הרשתות החברתיות בקידום המהפכה. הן הפכו לנשק רב עוצמה בידיהם של החלשים נגד המשטרים הטוטליטריים. מטרתו של המחקר הייתה הבנת תרומתן של רשתות חברתיות להנעתו של מאבק חברתי פוליטי. המחקר מתחקה אחר תרומתן של קבוצות פייסבוק ובעיקר אחר תרומתה של הקבוצה "כולנו חאלד סעיד" "We are all Khaled Said" להתפתחות המחאה החברתית במצרים ולהתפשטותה של מחאה זו, שהובילה להפלתו של משטר מובארכ. המחקר בדק מה היו המטרות העיקריות של הדיונים שנערכו בתאריכים שנקבעו כתאריכי שיא במהלך המחאה, כך שניתן יהיה להקיש מהן על תרומתן של רשתות חברתיות להצלחתו של מאבק פוליטי מקוון. המתודולוגיה שנבחרה היא מתודולוגיה איכותנית ופרשנית תוך כדי שימוש בחקר מקרה ובניתוח הנתונים בהתבסס על תיאוריה מעוגנת בשדה. מניתוח

הממצאים עולה, כי תפקידיה המרכזיים של הרשת היו בהענקת מסגרת ארגונית, באפשרות להשתמש בה ככלי ביטוי לעיתונאות אזרחית, וכן בתרומתה להעלאת המודעות הלאומית והבינלאומית למהפכה המתחוללת. מניתוח התוכן של הקבוצה ניתן היה לראות כיצד תרמו תכונות מסוימות של הרשת החברתית ושל רשת האינטרנט לתנאים הבסיסיים הדרושים לפעילות קולקטיבית.

מבוא

רשת האינטרנט הפכה למקור מידע שאין בלתו עבור רוב מחפשי המידע ברחבי העולם. הרשת זולה, גמישה, אינטראקטיבית ומבדרת יותר מכל מדיום אחר. בשנים האחרונות החלו להתפתח באינטרנט פלטפורמות שונות כגון RSS (Rich Site Summary Feed), בלוגים, וויקיס (wikis) ההופכים את החדשות לזמינות בכל מקום ובכל זמן. כיום, מתחלקת המדיה לשני סוגים: מדיה ישנה ומדיה חדשה (Al Ezzi, El-Sheikh, Hamdy, Kamal, Eldin & Mahfouz, 2008). מדיה ישנה כוללת את העיתונות הכתובה, את הרדיו ואת הטלוויזיה (שהם לעתים חד צדדיים מטבעם, ואינם מיועדים לאינטראקציה עם הקהל), בעוד שמדיה חדשה שכוללת את האינטרנט ומדיות אחרות שמתאפיינות בהיותן אינטראקטיביות. המדיה החדשה מציעה לאנשים הזדמנות לייצר מוצרי מדיה יצירתיים ולהציגם בפני קהל עולמי (Gauntlett, 2000). עם הכלים החדשים הללו ניתן למנות גם את המדיה חברתית והרשתות החברתיות שמשתמשיהן המציאו מחדש את המושג "פעילות פוליטית". לפי בויד ואליסון (Boyd & Ellison, 2008), רשתות חברתיות הן שירותים מבוססי רשת המאפשרים ליחידים לבנות פרופילים מסוגים שונים במסגרת של מערכת מובנית. המייחד את הרשת החברתית הוא האפשרות שמציעה הרשת לאנשים ליצור קשרים חברתיים שלא היו נוצרים בהעדרה. הקשרים הללו נוצרים על בסיס תחומי עניין

משותפים, על דעות פוליטיות דומות ועל פעילויות שונות. עם המצאתה של הרשת החברתית פייסבוק, השתנו היחסים המסורתיים בין אותוריטה פוליטית לבין רצון פופולרי כך שמי שקולם לא נשמע עד אז, הצליחו להתאגד ולשתף פעולה בינם לבין עצמם ביתר קלות (Gladwell, 2010). לפי פבל (2012), הרשתות החברתיות הן בעלות תפקיד חשוב במזרח התיכון בתיעוד אירועים ובדיווח על התרחשויות מחיי היומיום. מכיוון שלא רק שאמצעי התקשורת הישנה הם חד כיווניים, אלא הם גם נשלטים במקרים רבים על ידי משטרים ריכוזיים במזרח התיכון, רשת האינטרנט והרשתות החברתיות שבה, המאופיינות בתקשורת רב כיוונית ושטוחה מבחינה היררכית, הפכו לאמצעי תקשורת אידיאלי שמחליף את אמצעי התקשורת הישנים עבור קהלים הולכים וגדלים בכל רחבי המזרח התיכון. הרשתות הללו הן המצע שעליו נוצר מידע, ובאמצעותו הוא מתקבל ומועבר לנמענים השונים.

בקצרה ניתן לומר, שיש לפייסבוק שני יתרונות עיקריים: האחד, יצירת דרך קלה יותר לתקשורת בינאישית (ועל כן גם להתאגדות), והשני, הגדלת מגוון החברים של כל משתמש, כך שקבוצת החברים בפייסבוק גדולה בהרבה מקבוצת החברים של המשתמש בעולם האמיתי. רשת פייסבוק מאפשרת לכל משתמש לדבר על כל נושא עם כל משתמש אחר שמביע עניין באותו נושא, ובכך היא הופכת ליותר ממקום מפגש מקוון גרידא. עם מיליוני משמשים ויכולת פיזור רחבה, הופכת הרשת החברתית הפופולרית לכלי להנעת שינוי חברתי ופוליטי. כמו לאינטרנט, גם לרשת הווירטואלית של פייסבוק אין גבולות – לפחות עד שהיא נתקלת באלה שרוצים להצר את צעדיה. המחקר הזה מנסה להבין את תרומתה של קבוצת הפייסבוק ששמה "כולנו ח'אלד סעיד" (We are all Khaled Said) להתפתחות המחאה החברתית במצרים ולהתפשטותה, התפתחות שהובילה בסופו של דבר להפלתו של משטר מובארכ. המחקר בדק מה היו המטרות העיקריות של הדיונים שנערכו בפייסבוק בתאריכים שנקבעו כתאריכי שיא במהלך המחאה (לפי רצף

האירועים שיצוין בהמשך). בעידן של שינויים פוליטיים וטכנולוגיים בלתי פוסקים תרומתו של המחקר הזה הוא ביכולתו להצביע על חשיבותם של הכלים החברתיים ברשת האינטרנט בכלל ובפייסבוק בפרט בארגון מחאה מקוונת.

סקירת ספרות

בויד ואליסון (Boyd & Ellison, 2008) טוענים, שמה שמייחד את הרשתות חברתיות אינו העובדה שהן מאפשרות לזרים ליצור קשרים חברתיים בינם לבין עצמם, אלא העובדה שהן מאפשרות למשתמשים לבטא בצורה ויזואלית את הקשרים החברתיים הקיימים שלהם ולהציגם. יתרה מזאת, המייחד את הרשת החברתית הוא האפשרות שהיא מציעה למשתמשיה ליצור קשרים חברתיים שלא היו נוצרים בלעדיה. הקשרים האלה נוצרים על בסיס תחומי עניין משותפים, על בסיס דעות פוליטיות דומות ועל בסיס פעילויות שונות. הכותבים מציינים את הפרופיל כאבן היסוד של הרשתות החברתיות. פרופילים אלה הם פרופילים ויזואליים שמציגים את רשימת החברים של המשתמש שגם הם משתמשים באותה רשת חברתית. מאז הקמתן, משכו אליהן הרשתות החברתיות מיליוני משתמשים שפועלים באתרים אלה מדי יום ויומו (Neumayer & Raffl, 2008). הסיבה העיקרית שבגללה גדל מספר המשתמשים ברשתות החברתיות מדי יום היא העובדה שהרשתות החברתיות הן הבמה הטובה ביותר לתוכן המיוצר על ידי המשתמשים (user-generated content).

מחאה מקוונת

כיום, משפיעה רשת האינטרנט על האופן בו אנשים מבינים את סביבתם ועל האופן שבו הם מבקשים להשתתף בה ולהשפיע עליה, ואחת מצורות ההשתתפות הנפוצות היא המחאה. לפי הכת (Hecht, 2011) מספר סיבות מביאות להצלחה של ארגון מחאות מקוונות, כאשר המרכזיות שבהן הן: 1)

שיתוף וולונטרי המתאפיין בבחירה חופשית של הסביבה השיתופית, של סוג הפעילות שמתנהל בה ושל ההחלטה על עזיבתה, הזמנית או הקבועה, (2) אין כפייה ואין מנהיגות ברורה בקבוצות, (3) הגברת הדו-שיח בין משתתפי הפורום. לפי שפרמן (2010), המחאה הפוליטית המקוונת היא דפוס שמתקיים במרחב הממוחשב ומשפיע על המציאות הפוליטית הממשית. לפי לב-און (ח"ת) מחאה ייחודית זו מאפשרת הנעת פעילויות ביעילות רבה, גם כאשר מדובר בשחקנים שבאופן מסורתי מצויים בעמדת נחיתות, בהשוואה לשחקנים מבוססים ומקושרים יותר בזירה הפוליטית. רשתות חברתיות מעניקות אפשרויות ביטוי חדשות לקבוצות מחאה קטנות ומאפשרות גם למיעוטים להשמיע את קולם הפוליטי. לפי גארט (Garrett, 2006), יש שלושה מנגנונים שקושרים בין האינטרנט למחאה פוליטית: ביטול מחסומים פיזיים ומרחביים, יצירת רשתות חברתיות וקידום של זהות קולקטיבית. גארט (שם) מוסיף וטוען, כי טכנולוגיות המידע והתקשורת החדשות מאפשרות לפרט לקלוט ולעכל מידע פוליטי בצורה טובה יותר ולכן הוא מוכן ליטול חלק בפעילות פוליטית. לעומתו טוען הכט (Hecht, 2011), שהחידוש במחאות המקוונות הוא בכך, שהמרחב הציבורי שנוצר אינו תלוי בסוג המשטר הפוליטי, בקיומן של חברות אזרחיות או באי קיומן, אלא הוא מהווה מסגרת שיח לפוליטיקה האלטרנטיבית המשולבת לעתים בפעילות אקטיבית שמטרתה שינוי סדרי שלטון. מאפיין חשוב נוסף למחאה המקוונת הוא היכולת להפיץ סיפור חדשותי, סרטון וידיאו או דף רשת למשתמשים אחרים באמצעות פונקציית השיתוף. יחד עם הקישור ותמצית הקטע יכולים המשתמשים לכתוב הערות שמביעות את דעתם בנושא. משתמשים אחרים יכולים לענות להם, ולספק מקורות מידע אחרים שרלוונטיים לדעתם. לפי לים וגולן (Lim & Golan, 2011), סרטוני וידיאו עם אוריינטציה פוליטית, שפעם נוצרו רק על ידי מפיקים מקצועיים, מופקים כעת על ידי אזרחים מן השורה ומועלים מיידית לרשתות כמו יו-טיוב ולמדיות חברתיות אחרות. לפי טופקי ווילסון (Tufekci & Wilson, 2012), ההיקף הרב של תוכני

מולטימדיה ושיעור הפצתם (תמונות וסרטוני וידיאו) מוכיחים שקשה לדכא מידע בנוגע להפגנות. יש הטוענים (שפרמן, 2010), כי בדומה למחאה הפוליטית המקובלת, גם המחאה המקוונת מנציחה את אי השוויון החברתי, שכן רשת האינטרנט אינה נגישה לכולם במידה שווה, ונגישותה היא תוצאה של מעמד חברתי ושל אופי המשטר.

הקמתן של קבוצות מחאה בפייסבוק

מחאה חברתית מקוונת צומחת וגדלה בעיקר בקרב קבוצות של הרשתות החברתיות. משתמשים יכולים ליצור קבוצות בכל נושא העולה על רוחם, והן אכן מגוונות מאוד: החל מקבוצות העוסקות בנושאים יומיומיים כגון אופנה, עבור לקריאה לחרם צרכני על מוצרים מסוימים וכלה בקבוצות המתארגנות כדי לקדם עניינים פוליטיים. התנהגותן של קבוצות המחאה משתנה, ולעתים כשהמחאה נותרת במרחב הווירטואלי, יש לה השפעה מזערית על המציאות. למרות זאת, לעתים משולבים בקבוצות המחאה גם דפוסי מחאה אחרים כגון חרם על מוצרים, חתימה על עצומה או השתתפות בהפגנה. כך מתעצם כוחן של הקבוצות והן מוצאות דרכן לשיח החברתי (שפרמן, 2010).

פייסבוק במצרים

על פי נתונים שהתפרסמו באתר ה-internetworldstats המצוטטים אצל פבל (2012) באפריל 2012 השתמשו במצרים 13.34 אחוז מכלל משתמשי האינטרנט ברשת הפייסבוק כשעוד ועוד מצטרפים חדשים נוספים אליהם מדי יום. רשת הפייסבוק הפכה כבר ב-2008 לפלטפורמה שבאמצעותה התארגנה קבוצת מקוונת של יותר מ-70 אלף מצרים שמחו נגד מחירי המזון המאמירים במדינה. הקבוצה אורגנה על ידי "תנועת הנוער של ה-6 באפריל", שנקראת על שם התאריך שבו הובילה עצרות מחאה שהתנגשו עם

המשטרה המצרית (Al Ezzi et al., 2008). מחקר חשוב שנערך בנושא תפקידן של הרשתות החברתיות במהפכה המצרית הוא מחקרם של חמים ווהן (Khamis & Vaughen, 2011b) שבדק, מה היו תפקידיהם של דפי הפייסבוק לפני המהפכה, במהלכה ולאחריה. מסקנתם של החוקרים היא, שדפי הפייסבוק יכולים לשמש כלים אפקטיביים לתמיכה בפעולותיהם של הפעילים הפוליטיים משום שהם משמשים במה חופשית, מעניקים רישות פוליטי, ומקום וירטואלי להתארגנות פוליטית והזדמנות לאזרחים מהשורה לחלוק את רשמיהם עם הקהילה הפנימית והבינלאומית.

המחאה החברתית במצרים

רצף אירועים

להלן האירועים המרכזיים שליוו את המחאה המצרית ב-2011 (ויקיפדיה, 2011, Aljazeera, 2011, Indian express, 2011) ושנבחרו כתאריכים שלפיהם בוצע המחקר:

25 בינואר – יום הזעם

ב-25 בינואר 2011, יום ההנצחה של המשטרה הלאומית במצרים, יצאו אלפי מצרים לרחובות בדרישה להתפטרותו של חוסני מובארכ. יש לציין, שהיום הזה נבחר משום שמובארכ ראה בו סמל חשוב לפטריוטיות ולהקרבה וכיום שבו יכול העם המצרי להביע את הערכתו לכוחות המשטרה ולהפגין את הגאווה שהוא רוחש להם. במקום זאת, כונה יום זה על ידי המפגינים "יום הזעם". ההפגנות החלו 11 יום לאחר הדחתו של נשיא תוניסיה, זין אל-עאבדין בן עלי. בבוקר החלה מחאה המונית ליד בית המשפט העליון במרכז קהיר ואחר כך התגודדו המפגינים ליד הפרלמנט. המשטרה וכוחות הביטחון, שמנו כ-30 אלף חיילים, השתמשו בתותחי מים ובגז מדמיע כדי לפזר אותם. הפגנות נערכו גם באלכסנדריה, במנצורה, באיסמעיליה, באסואן, באסיוט ובמהדיה. כ-500 מפגינים נעצרו בקהיר, ועוד 350 מפגינים נוספים

נעצרו ברחבי המדינה. בעיר סואץ פתחה המשטרה באש על המפגינים, ושניים מהם נהרגו. רשת החדשות אלג'זירה טענה כי מתכנני ההפגנות הסתמכו במידה רבה על הרשתות החברתיות כדי לתקשר בינם לבין עצמם וכדי להפיץ את דבר קיומן של ההפגנות (Aljazeera, 2011). חשוב לציין עוד, כי התאריך זה היה ליום המרכזי והחשוב ביותר בעיצובה של המהפכה, והוא התאפיין בפעילות שיא של הכותבים, שהעלו פוסט חדש לרשת כמעט בכל דקה, ודיווחו על המתרחש מהשטח בזמן אמת.

26-27 בינואר

הגישה לרשת החברתית פייסבוק ולאתר המיקרובלוגינג טוויטר נחסמה לאחר שאלפי מפגינים החלו להשתמש בהם. כוחות המשטרה קיבלו הוראה לפזר את המפגינים ולפנותם בכוח מהרחובות. חשוב לציין, כי קהל המפגינים היה מורכב ממספר גדול של משכילים, גברים ונשים בני כל הגילאים, מכל המעמדות החברתיים ובני כל הדתות. מספר הנפגעים גדל ושלושה מפגינים נהרגו. בהפגנות המוניות בעיר סואץ נפצעו 55 מפגינים ו-15 שוטרים מיידוי אבנים. המון זועם הצית את תחנת המשטרה ומבני ציבור אחרים, ובכל רחבי מצרים נעצרו מאות בני אדם. ב-27 בינואר הצהירו האחים המוסלמים על תמיכה במפגינים. מנהיג האופוזיציה, זוכה פרס נובל לשלום, מוחמד אלבראדעי, הצהיר כי יחזור למצרים להפגנות יום שישי. כמו כן, הצהיר, שאם יתבקש, ייקח על עצמו את תפקיד נשיא מצרים ב תקופת המעבר, בטרם יתקיימו בחירות, לאחר שמובארכ יעזוב את המדינה, אם אמנם יעשה זאת (Aljazeera, 2011).

28 בינואר – יום שישי של זעם

יום זה נודע כ"יום שישי של זעם" לאחר שהממשלה הורתה לצבא לסייע לכוחות המשטרה בדיכוי ההפגנות. למרות ההוראות שקיבל, לא התערב הצבא בשלב הזה. ההפגנות באותו יום היו האלימות ביותר מאז תחילת

המחאה ההמונית. בנקודות שונות אסר הממשל המצרי להתאסף לתפילת יום שישי כדי להקשות על ארגון המחאה. בנוסף לזאת, פגע השלטון ברשתות הסלולריות כך שלא ניתן היה להשתמש ברשת האינטרנט וגם לא לשלוח מסרונים. זוכה פרס נובל לשלום מוחמד אלבראדעי הושם במעצר בית. לאחר התנגשויות אלימות בין המשטרה למפגינים הוטל עוצר לילה, אלא שהמפגינים התעלמו ממנו. בשעות הערב המוקדמות הוצת המטה של המפלגה הלאומית הדמוקרטית בקהיר. בו בערב עברו רכבי משוריינים של הצבא המצרי בקהיר, ואבטחו, בין השאר, את מטה המפלגה הבוער מול המוזיאון המצרי. לפני המוזיאון נעמדו מפגינים בשרשרת אנושית והגנו עליו מביזה.

מתודולוגיה

שאלות המחקר

מן הרקע התיאורטי עולה, כי שרשת האינטרנט בכלל ורשת הפייסבוק בפרט תרמו תרומה משמעותית להתפתחותן של מחאות פוליטיות ולהפצתן המהירה. מטרתו העיקרית של המחקר שיוצג בהמשך היתה לבחון, כיצד השתקפה המהפכה ברשת הפייסבוק ולהבין את השימושים העיקריים שעשו הפעילים בפייסבוק בציר הזמן שהוגדר לעיל.

1. מהם הנושאים המרכזיים שבהם עסקו הדיונים בתאריכי השיא? מהן מטרותיהם העיקריות של הדיונים הללו?
2. מהם המאפיינים המרכזיים שבהם השתמשו בקבוצות המחאה? האם נעשה שימוש בקטעי וידיאו ותמונות? האם השימוש היה אחיד במהלך כל הזמן?

הליך המחקר

שדה המחקר

"כולנו ח'אלד סעיד" (We are all Khaled Said)

קבוצת המחאה שנבחרה כשדה המחקר היא הקבוצה "כולנו ח'אלד סעיד"

(We are all Khaled Said)

(<http://www.facebook.com/elshaheeed.co.uk>).

הקבוצה נבחרה משום שמילאה תפקיד מרכזי במחאה במצרים ונזכרה בתקשורת לעתים קרובות. נכון ליוני 2011, מונה הקבוצה כ-125 אלף אוהדים. הקבוצה נוסדה לאחר שח'אלד סעיד, איש עסקים בן 28 מאלכסנדריה מת כתוצאה ממכות שהוכה על ידי שני שוטרים. ארגוני זכויות אדם טוענים שנרצח משום שהיו בידיו ראיות למעשי שחיתות של המשטרה. מקרה התקיפה של סעיד סירב להיעלם מן הכותרות, להבדיל ממקרים דומים בעבר. פעיל זכויות אדם אנונימי פתח עמוד פייסבוק תחת השם "כולנו ח'אלד סעיד", ובו תמונות שצולמו בחדר המתים ובהן מופיעים גופו ופניו המושחתים של סעיד. עד סוף יוני 2010 נכנסו לעמוד הפייסבוק, שהוקם על ידי מתנגד המשטר, 130 אלף בני אדם, ומאז שהחלו המהומות במצרים נכנסו אליו כ-480 אלף גולשים, והוא הפך לאחד מעמודי הפייסבוק הנצפים ביותר באותה תקופה במצרים (ynet, 2010). הקבוצה היא קבוצה שכל משתתפיה יודעי אנגלית, יש בה חברים רבים (235 אלף ביולי 2012), ומתקיימת אינטראקציה רבה בין החברים בקבוצה. על קיר הקבוצה ניתן למצוא, מלבד פוסטים רגילים ותגובות רבות, תמונות, קטעי וידיאו וקישורים רבים. כמו בכל קבוצה בפייסבוק, חברי הקבוצה יכולים להגיב על הערות, להפיץ מאמרים באמצעות תוכנת השיתוף, וכן קטעי וידיאו וכיו"ב אמצעים להעברת מידע.

ניתן להגדיר את הקבוצה שנבחרה כקבוצת מחאה בתוך הפייסבוק משום שיש לה את כל המאפיינים של קבוצת מחאה – היא מציעה דרך קלה ופשוטה להתאגד סביב מטרה מסוימת המנסה להשפיע על מצב קיים ולשנותו. בנוסף

לזאת, קבוצת המחאה מציעה את היכולת להעביר סיפור חדשותי, סרטון וידיאו או דף רשת למשתמשים אחרים באמצעות תוכנת השיתוף. יחד עם הקישור ותמצית הקטע יכולים המשתמשים לכתוב הערות כך שיוכלו להביע את דעתם בנושא. משתמשים אחרים יכולים גם הם להביע את דעתם ולספק מקורות מידע אחרים שהם רלוונטיים לדעתם. לבסוף, ניתן לראות שהכותבים בדף הקבוצה מכירים במאפיין נוסף ומרכזי של קבוצות המחאה הווירטואלית – הצורך בהתערבותם של אמצעי תקשורת המסורתיים. הכותבים קוראים רבות להתערבותם של אמצעי התקשורת המסורתיים ולהפצת המחאה בכל מדיה אפשרית.

שיטת המחקר

מחקר זה הוא בעל פרספקטיבה הוליסטית, ומביא לידי ביטוי תהליכים במערכות דינמיות (יוסיפון, 2001). חקר מקרה נבחר כשיטת מחקר איכותנית, מכיוון שזאת שיטה שמתמקדת בניתוח של מקרה ייחודי שממנו ניתן להפיק תובנות בנוגע להתנהגות האנושית, וכן בנוגע לתהליכים שמתרחשים במקרה הנחקר (יוסיפון, 2001). לפי פטון (מצוטט אצל בן יהושע, 2001), חקר מקרה הוא תהליך למידה של יחידה מסוימת – אירוע, זמן או קהילה. המחקר עוסק בחקר של היחיד, בהקשר של החיים האמיתיים, תוך שימוש במקורות שונים ומגוונים להסבר תופעה או מקרה. לכן, ניתן לומר, שחקר מקרה מתמקד בדוגמה אחת של תופעה שמבקשים לחקור אותה, או שהוא דגם של תופעה רחבה יותר או מקרה שמסביר אותה, וניתן להשתמש בו כאבן בוחן לטענה כללית רחבה יותר. קבוצת המחאה "כולנו ח'אלד סעיד" נחקרה כמקרה ייחודי המייצג קבוצות מחאה אחרות בפייסבוק. המחקר הוא מחקר איכותני שעוסק במשמעויות שניתן להפיק באמצעות שפה ופעולות (Dey, 1993). המחקר איכותני הוא נטורליסטי, כלומר, הוא בוחן מצבים מהעולם האמיתי, אינו שולט בתהליך וגם לא מבקר אותו.

איסוף הנתונים

כפי שצוין לעיל, הקבוצה שנבחרה הכילה כ-3,000 פוסטים (מאות פוסטים לכל תאריך שנבחר מראש). לאחר שקראתי אותם בתאריכים שנבחרו, החלטתי לבחור כ-200 מהם, שבולם נכתבו בארבעה ימים שנבחרו באופן מקרי, ובמלים אחרות, בחרתי 40-50 פוסטים מכל יום. יחידת הניתוח היתה פוסט שלם, ללא הגבלה של אורכו; הוא יכול היה להיות בן משפט אחד ויחיד וגם בן ארבעה משפטים או יותר.

ניתוח הממצאים

ממצאי המחקר נותחו באופן פרשני שמבוסס על תיאוריה מעוגנת בשדה, כלומר, בהבניית משמעויות לתוכן שיידלה מתוך הקבוצה. בעזרת התיאוריה המעוגנת בשדה ניתן ללמוד על דפוסי חיים ועל מבנים ארגוניים וחברתיים, כשנקודת המוצא היא שיש בהתנהגות האנושית דפוסיים וחזרות, אבל הם אינם ניתנים לתיאור באופן מתמטי. לפי גבתון (2001), בתיאוריה המעוגנת בשדה תהליך איסוף הנתונים וניתוחם נעשה בעת ובעונה אחת וכל הזמן, כאשר איסוף הנתונים תלוי בתוצרי הניתוח ומונחה על ידם. אף על פי שניתוח הטקסט נעשה בדרך מובחנת ושיטתית, חשוב לציין, כי זהו תהליך סובייקטיבי במהותו, שבו בונה החוקר את פרשנותו לטקסט שלפניו. ניתוח התוכן משמש לצורכי הפקת הרעיונות המרכזיים מהטקסט, לאבחון מגמות וביוונים העולים ממנו ויכול להיות בסיס להעלאת השערות ביחס לנתונים המופיעים בו. ניתוח הנתונים נעשה בכמה שלבים:

1. סקירה ראשונית של הפוסטים שבהם עוסק המחקר: אותרו בהם חזרות – נושאים וכותרות שחזרו על עצמם ושהיו ניתנים לאפיון או ליישום.
2. חלוקה של הפוסטים לפי הקטגוריות שנמצאו בשלב הראשון. בנוסף לזאת, תוך כדי חלוקת הפוסטים לקטגוריות, ניסינו למצוא מכנה

משותף בין קטגוריות שונות, כך שניתן יהיה לקבץ מספר קטגוריות תחת תמה כללית יותר.

3. המשך של חלוקת הפוסטים על פי הקטגוריות שכבר נוסחו תוך שיפורן המתמיד. בשלב זה גם נוסח הסבר ברור לכל קטגוריה. כלומר, הקטגוריות חודדו, כאשר כל קטגוריה הצביעה כעת באופן מפורש יותר על התכנים הייחודיים של התמה שהיתה חלק ממנו. עלו תחת אותה התמה שתחתיה היא נכללה.

4. בשלב זה, שבו הניתוח כבר כלל את מערכת הקטגוריות הסופית, נבדקו שוב כל הפוסטים שנבחרו וחולקו לקטגוריות הקיימות. תוך כדי חלוקת הפוסטים לקטגוריות הסופיות אותרו קטגוריות גרעין (נושאי גג), שהן קטגוריות מרכזיות שקשורות לקטגוריות רבות שיהוו את מרכז הניתוח.

ממצאים ודיון

מניתוח הנתונים עלו שלוש התמות המרכזיות הבאות וסיווגיהן: לכל תמה וקטגוריה יתלווה הסבר קצר המסביר את מהותן ואת הפוסטים המרכיבים אותן. בנוסף לזאת, כל קטגוריה תלווה במספר דוגמאות.

1. **קבוצת פייסבוק ככלי ארגוני** – השימוש היעיל ברשתות החברתיות היה גורם מרכזי בהאצת אירועי המחאה. המשתמשים ראו ברשתות הווירטואליות מעין מסגרת מאגדת, שראשיתה בעולם הווירטואלי ואחריה במציאות. הפעילים המצרים עשו שימוש מוצלח במאפייניהן הבולטים של הרשתות החברתיות, ובעיקר ביכולתן לתקשר באופן רב כיווני, כדי לאגד את המפגינים ולעודדם לצאת לרחובות.

25 בינואר

ההפגנה שמיועדת להתקיים בניו יורק מחר, מאושרת: יום שלישי, 25 בינואר, 2011, משלחת הקבע של מצרים לאו"ם, 13:00–15:00, השדרה הראשונה פינת רחוב 44 מזרח.

January 25th

Tomorrow's New York protest is confirmed: Tuesday Jan 25th, 2011 (New York Egyptian Permanent Mission to the United Nations 1 PM to 3 PM 1st Ave & East 44th Street).

26 בינואר

הודעה לאומית: אנא ידעו **כל אדם** במצרים שההפגנות המוניות יתקיימו ביום שישי לאחר תפילת יום שישי (בצהרים) **בכל רחבי** מצרים. אנא הודיעו זאת כל מכריכם לפני שהמשלה סוגרת את פייסבוק ואתרים אחרים. עדיין לא ניתן להשתמש בטוויטר במצרים.

(January 26th:

National announcement: Please let EVERYONE in Egypt know that we will be doing mass protests on Friday after Friday prayers (mid-day) ALL OVER Egypt. Please let everyone know before the government closes Facebook and other sites. Twitter remains closed in Egypt).

27 בינואר

מחר, יום שישי, יהיה יומינו הגדול מכולם. אנו מקווים להוציא לרחובות מיליון צועדים. ההפגנה תהיה שקטה, ורק נדרוש את זכויותינו. אם נישאר שקטים נוכל להעביר לצדנו חלק מהמשטרה. הגיע הזמן שיקשיבו לנו.

(January 27th:

Tomorrow Friday will be our biggest day to date. We are aiming to achieve 1 million marchers. We will be peaceful and just calling for our rights. If we stay peaceful we will win over some of the police. Its time they listen).

ניתן לומר בבירור, שאחת המטרות המרכזיות של השימוש בפייסבוק ככלי ארגוני היתה ארגון המחאות בשטח והפצת הידיעה לכלל הציבור, במיוחד בימיה הראשונים של המחאה. כפי שצוטט פעיל אלמוני מקהיר אצל חביב וסוהיל (Chebib & Sohail, 2011): "אנו משתמשים בפייסבוק כדי לקבוע את מועדי ההפגנות שלנו, בטוויטר כדי לתאם אותן ויוטיוב כדי לדווח עליהן לעולם".

("We use Facebook to schedule the protests, Twitter to coordinate, and YouTube to tell the world").

הפוסטים תחת תמה זו ממוקדים מאוד במטרה, הם מכוונים לארגון המפגינים, לעידודם לצאת לשטח ולהרחבת הפעילות הקיימת. רוב הפוסטים הם בני מספר שורות שבהם מוסר הכותב מידע מדויק (מקום ושעה) על הפגנות עתידיות ומבקש מקוראיו לצאת ולהשתתף בהן. הפוסטים מכוונים לכלל הציבור – לאומי ובינלאומי כאחד – כולם מוזמנים להצטרף להפגנות במצרים ובכל רחבי העולם. אחד מהמאפיינים העיקריים של המהפכה המצרית היא המהירות שבה התפתחה: המהפכנים המצרים הצליחו להדיח את הנשיא המכהן מכיסאו בתוך 18 ימים בלבד. למהירות תרמה רשת פייסבוק

ששימשה כלי ארגון חיוני למחאות - מארגני המחאות עשו שימוש רב ביכולתה של הרשת להגיע לרבים והעביר אליהם מידע שמופץ הלאה. לפי כהן (Cohen, 2010), יש עלייה משמעותית בהצלחותיהם של פעילים חברתיים שמרכזים את פעילותם באינטרנט, ובעיקר ברשתות החברתיות. המאבקים הללו, שהתקיימו בעבר ברחובות, בכיכרות ומול לשכות השרים, עוברים בהדרגה לאינטרנט ולקבוצות בפייסבוק. במקום להניף שלטים, המפגינים לוחצים על "לייק"; במקום לצאת לעצרת, הם מפרסמים פוסט בבלוג; ובמקום לצעוק דרך המגאפונים, הם מעדכנים סטטוס בטוויטר. ברגע שהידיעה הראשונה על ההפגנות הופצה לציבור המחוברים לדף, כל מה שנותר היה להפיץ אותה לאלו שנותרו לא מחוברים. כלומר, המדיה החברתית שימשה במהפכה המצרית לא רק מניע ראשוני, אלא גם מאיץ לאירועים, והיתה פלטפורמה שעליה נבנתה המחאה ובאמצעותה הופצה להמונים.

2. **עיתונות חלופית** - ממשקים חברתיים משמשים במקרים רבים פלטפורמות של דיווח ישיר, חלופה לעיתונות המסורתית הנתפסת כחד כיוונית וכנשלטת, במקרים רבים, על ידי משטרים ריכוזיים. המדיה החברתית מאפשרת לאזרחים לתפקד כעיתונאים, לדווח על חוויותיהם האישיות ולתקשר עם מקורות אלטרנטיביים לחדשות, ליצירת מידע, לקבלתו ולהעברתו.

א. **תיאור של אירועים מתרחשים** - פוסטים תחת קטגוריה זו יכללו כל תיאור של פעילות שמתרחשת בשטח כולל תמונות וקטעי וידאו.

25 בינואר

כמה עדכונים מאלכס: כמה זקנות משליכות כוסות וסירי בישול ממרפסות בתיהן על המשטרה שברחובות. בנוסף לזאת, יש דיווחים בלתי מאושרים ועל פיהם כמה חיילים

בשירות המשטרה פשטו את מדיהם והצטרפו למפגינים. לא
מאושרים, כפי שאמרת.

(January 25th:

Some updates from Alex: Some old ladies are throwing glasses and cooking pans from their home balconies on the police in the streets. Also, unconfirmed reports that some police soldiers (Amn Almarkazy) have taken off their police suits and joined protesters. Unconfirmed as I said).

26 בינואר

זוהי תמונה שצולמה בקהיר הבוקר. הם מתכוננים וגם אנחנו.

(January 26th:

This is a photo from Cairo this morning. They are preparing and we are preparing).

28 בינואר

מבזק חדשות: דחוף – הממשלה המצרית הפילה

את רשת האינטרנט במצרים עשר דקות אחרי
שאסושיאטיד פרס (Associated Press – AP) פרסמה את
סרט הווידאו הזה שבו נראים צלף של המשטרה המצרית
הורג מפגין מצרי. <http://apne.ws/eEC15>

(January 28th

BREAKING NEWS: URGENT – Internet has been completely switched off in Egypt by the Egyptian government 10 minutes after AP published this video of the killing of an Egyptian protester by Egyptian police sniper. <http://apne.ws/eEC1l5>)

הפוסטים תחת קטגוריה זו כוללים תיאורים מגוונים על פעילויות מהשטח, כלומר הפוסטים נמסרים בצורה של דיווח עיתונאי ממוקד. הפוסטים תמציתיים וקצרים מאוד, מטרתם למסור דיווחים חיים ואמיתיים מהשטח (ולכן חלק ניכר מהם מלווים בתמונות המספקות הוכחה). לפי טופקי ווילסון (Tufekci & Wilson, 2012), עיתונאי אזרחי הוא אדם שעשוי להיות בעל היסטוריה של אקטיביזם (אבל הוא אינו בהכרח כזה), שרוצה לפתע להעביר לציבור מידע קריטי ברגע מכריע. הכותבים מצאו במחקרם כי 48.2 אחוז מהמשתתפים בקבוצה יצרו סרטוני וידאו או תמונות מכינוסי המחאה הפוליטיים שהתקיימו ברחובות והפיצו אותם. עם זאת, אין אלה שתי האפשרויות היחידות: רבים מהמשתמשים בטלפונים סלולריים גם השתמשו בפייסבוק (72 אחוז), כאשר ההנחה היא, שתמונות וקטעי וידאו שצולמו בעזרת הטלפונים הסלולריים מיד הועלו לרשת פייסבוק. במלים אחרות, ניתוח תוכן הפוסטים מראה, שאחת המטרות עיקריות של הדיונים בקבוצה היא הפיכתה של הקבוצה לכלי ביטוי של האזרחים המעוניינים ליטול חלק בפעילות ובדיווחים על הפעילות מהשטח. לפי פבל (2012), הרשתות החברתיות הן בעלות תפקיד חשוב במזרח התיכון בתיעוד אירועים ובדיווח על התרחשויות מחיי היומיום. מכיוון שאמצעי התקשורת הישנים הם לא רק חד כיווניים, אלא גם נשלטים במקרים רבים על ידי משטרים ריכוזיים במזרח התיכון, רשת האינטרנט והרשתות החברתיות שבה, המאופיינות בתקשורת רב כיוונית ושטוחה מבחינה היררכית, הפכו לאמצעי תקשורת חלופי ואידיאלי ליצירת מידע, לקבלתו ולהעברתו הלאה עבור רבים במזרח התיכון. כדי ליצור תכנים אישיים ולהציג תמונות בפליקר, סרטונים ביוטיוב,

להעביר דיווחים קצרים בטוויטר או להעלות בלוגים מפורטים המדווחים על האירועים השוטפים, השתמשו משתתפי המחאה ברשת הפייסבוק. סטורק (Storck, 2011) טוענת, כי כלי התקשורת הישנים השתמשו רבות בשיח שנוצר ברשת הפייסבוק בפרט וברשתות החברתיות בכלל כמקור לדיווחים ישירים מן האירועים. גם רשת אלג'זירה נשענה על בלוגרים מכובדים ועל משתמשי טוויטר כדי לקבל סיקור חי ואמיתי של אירועים מהשטח (Aljazeera, 2011). אף על פי שהדיווחים שעולים מהרשתות הללו אינם אמינים תמיד, אפשרה המדיה החברתית בזמן המהפכה לאלה שהיו מעורבים בה ישירות לעצב את הנרטיב שלהם ולחשוף את עצמם לקהל בינלאומי.

ב. **הצגת דרישות המפגינים** – כדוגמה לשימוש בפייסבוק כאמצעי תקשורת, יכללו פוסטים בקטגוריה הזאת כל הצגה של דרישות מצד המפגינים, וביניהן דרישות פוליטיות, חומריות ואחרות. הדרישות הן דרישות מהשלטון ומכוחות המשטרה בעיקר, אך אלה יכולות להיות גם דרישות מהקהל הבינלאומי.

להלן מספר דוגמאות של פוסטים המציגים את דרישות המפגינים:

28 בינואר בואו נחזור כולנו: **העם. רוצה.**

שהמשטר ייפול.

העם. רוצה. שהמשטר ייפול.

העם. רוצה. שהמשטר ייפול.

העם. רוצה. שהמשטר ייפול.

לא עוד עינויים. לא עוד ח'אלד סעיד. לא עוד סעיד בילל.
חירות, שינוי וצדק.

(January 28th:

Let's all keep on repeating now together: People.
Want. Regime Fall.

People. Want. Regime Fall.

People. Want. Regime Fall.

People. Want. Regime Fall.

No more torture. No more Khaled said. No more
Sayed Belal. Freedom, Change and Justice).

הפוסטים בקטגוריה הזאת גם הם קצרים וממוקדים ומוסרים את הדרישות
בסיסמאות בנות שלוש או ארבע מלים כל אחת שחוזרות על עצמן בחלק
מהפעמים (ייתכן, שהדבר נעשה כדי שיהיה קל לחזור עליהן בהפגנות).
בנוסף לזאת, יש שימוש באותיות גדולות גם במקומות שאין בהם צורך
דקדוקי, כדי להדגיש את חשיבותן של הדרישות.

ג. **שאלת שאלות** - פוסטים בקטגוריה הזאת יכללו שאלות

הנשאלות מצד הכותבים בדף כגון בקשות למידע מהשטח
ממארגני המחאה, בקשות לעדכונים פוליטיים ועוד.

28 בינואר

אלג'זירה: מפקדי הצבא מודיעים: עוצר הוטל בקהיר,
באלכסנדריה ובסואץ. הצבא נכנס לבניין הטלוויזיה
הממלכתית. מיהו המפקד הצבאי. אני לא קולט?

(January 28th:

Aljazeera: Military leaders declare: Curfew
declared in Cairo, Alexandria and Suez. Army
moved in to the national TV building. Who's the
military leader. I'm not getting it?)

פוסטים בקטגוריה הזאת יש כמה שורות כאשר בבסיסם מוצגת שאלה
שפתוחה לכלל הציבור. חלק מהשאלות נשאלות בציניות, אבל חלקן מבקשות
מענה אמיתי וחי מהשטח. אמצעי התקשורת המרכזיים עשו גם הם שימוש
בדו-שיח שהתרחש בפייסבוק כמקור אמיתי לדיווחים בזמן אמת. אף על פי
שניתן להתווכח על מידת מהימנותם ודיוקם של דיווחיה של העיתונאות
אזרחית, ניתן לומר בוודאות, כי אחד מתפקידיה של המדיה החברתית
בהפיכה המצרית היה האפשרות שהעניקה למעורבים בה באופן ישיר להפיץ
את משנתם ולחשוף את עצמם בפני קהל בינלאומי. דאנקומב (Duncombe, 2010)
טוענת, כי המדיה החברתית הפקידה את כלי התיעוד ואת משימת
סיפור האמת בידיהם של אזרחים מן השורה כך שהרשתות החברתיות יוצרות
קשר בין אקטיביסטים המערערים על המציאות שמעוצבת על ידי התקשורת
שהממשל שולט בה.

בנקודה זו חשוב לציין את הביקורת ההולכת וגדלה על הנרטיב המערבי,
שמעצב את הדרך שבה נתפסת בעולם המהפכה המצרית בפרט, ומהפכות
בעולם הערבי בכלל. פרידמן (Friedman, 2011) מסביר את הנרטיב המערבי
הזה כהנחה המונצחת על ידי תקשורת הזרם המרכזי שעל פיה האביב הערבי
הוא התעוררות פוליטית של ההמונים שדורשים רפורמות דמוקרטיות

ליברליות, ושההתעוררות הזאת, שדמוקרטיות מערביות תומכות בה, תיצור שינוי פוליטי סוחף בעולם הערבי כולו. טענה מרכזית שקשורה לנרטיב זה היא השימוש במדיה חברתית כבכלי שמזרז תהליכים ומקל על התהוותם. סטורק (Storck, 2011) מציינת, שבהיותן של הרשתות החברתיות מערביות מטבען, יוחסו להן כוחות מופרזים בהפלת דיקטטורות. גם דאנקומב (Duncombe, 2010) תומכת בטענה זו באומרה כי אמירה מופרזת זו באה בעיקרה כדי להניע את השיח ההגמוני של המערב המודרני שלרשותו טכנולוגיה מפותחת, והוא מסייע כביכול לעמים הלא מערביים שנתפסים כפחות מפותחים במאבקם. עם זאת, חשוב עדיין לזכור, כי רבבות מצרים אכן עשו שימוש ברשתות החברתיות כדי להפיץ את משנתם מהשטח ואת חוויותיהם בעיתונאים לרגע.

לסיכום עניין זה, ניתן להסיק כי עיתונות חלופית היא עניין שקיים ברשת בדמותם של בלוגים, פוסטים ברשתות חברתיות, טוויטים בטוויטר ועוד, והציבור, כמו גם התקשורת של הזרם המרכזי, מייחסים לה אמינות, כשהתקשורת הזאת גם משתמשת בהם כמקור מידע.

3. **יצירת מודעות** – המהירות שבה נפוץ המידע באמצעות הרשתות החברתיות והקהלים האדירים שאליהם הן יכולות להגיע, הם גורם מפתח ביצירת מודעות לאומית ובינלאומית לסכסוכים ולאירועים מקומיים ובהגברתה.

א. **הפצת מידע לעולם** – פוסטים בקטגוריה זו יכללו מידע המכוון לעולם שמחוץ למצרים, לקהל הבינלאומי שרוצה להתעדכן במצב במצרים בזמן אמת. בנוסף לזאת, קטגוריה זו תכלול גם פוסטים הקוראים לקהילה הבינלאומית להתערב בנעשה במצרים.

26 בינואר

בבקשה בבקשה, הגיבו ועשו לייק לכל פוסט כדי להעביר את המסר...
אנו זקוקים לכל חבריכם כדי שיראו את ההתקוממות המצרית ויידעו

עליה, מפני שזו הדרך היחידה לעצור את הממשלה המצרית מהרג מפגינים. הדבר היחיד שהם חוששים מפניו זה התקשורת הבינלאומית וממשלות העולם. הם לא מעוניינים בשערוריות. הם לא יהרגו מפגינים אם העולם יתייצב לצדנו. לילה טוב לכולם. לתומכינו ברחבי העולם: אנא מכם, השמיעו את קולכם, אמרו לנציגיכם בפרלמנטים השונים ולחברי הפרלמנט שאינכם רוצים שממשלתכם תתמוך בדיקטטורות כמו זו של מובארק.

(January 26th)

Plz Plz comment and like on every post to spread the word.. We need all your friends to see and know about Egypt's uprising as this is the only way to stop Egyptian government from killing protesters. They are only scared from International media and world governments. They don't want scandals. They wont kill protesters if the World stood next to us.

Good night everyone. A kind request to our international supporters: Make your voice heard, tell your representatives and members of parliament that you do not wish for your government to support dictatorships like Mubarak's).

28 בינואר

אנא צרו קשר עם פקידי הממשלה ועם נציגיה. טבח עומד להתחולל במצרים מחר בבוקר. התקשרו לשגרירות המצרית בארצכם. השמיעו את מחאתכם. **דברו לתקשורת.**

הפעולות שלכם, לא חשוב איזה, **יצילו חיים**. אנא עשו משהו עכשיו.

הממשלה מתכננת לבצע פשעי מלחמה מחר. אנא צרו קשר עם התקשורת, עם הממשלות, עם מנהיגים ועם כל מי שתוכלו. סיקור ומודעות יכולים להציג חיים בהפגנות יום שישי. אנא צפו בסרט הווידיאו הזה, הראו אותו לאחרים והפיצו אותו: <http://apne.ws/eEC1l5>

(January 28th)

Please contact your government officials and representatives. Egyptians will be slaughtered tomorrow morning. Call the Egyptian embassy in your country. Protest. TALK TO THE MEDIA. Your actions whatever they are WILL SAVE LIVES. Your actions will save lives. Take an action now please.

Government is planning war crimes tomorrow. Please contact the media, governments, leaders and everyone you can. Coverage and Awareness could help save lives in Friday protests. Please watch, share and spread this video: <http://apne.ws/eEC1l5>)

ב. בבחינת הפוסטים תחת קטגוריה זו חשוב לציין, שרוב הפוסטים שאותם כתבה הקבוצה שנבחנה במחקר זה נכתבו באנגלית, כך שגם הקהילה הבינלאומית תוכל לקרוא אותם, להבינם, ולהתערב בנעשה במצרים, על פי שיקול דעתה. **העלאת מודעות פנים ארצית והסבר על הגורמים שהביאו למחאה -**

פוסטים בקטגוריה זו יכללו מידע המסביר מדוע ההפגנות מתרחשות, ומהם הגורמים שהובילו למצב הפוליטי ולדרישה להדחת השלטון.

25 בינואר

האם ההודעה ברורה די הצורך? האם המצרים הבהירו את עצמם מספיק? או שאתם זקוקים להבהרות נוספות???)

(January 25th)

Is the message clear enough? Did Egyptians make themselves clear enough? or do you need any more clarification???)

27 בינואר

סרט וידיאו נוסף שמוקדש לח'אלד סעיד ולעמוד שלנו. וידיאו שנוצר על ידי "מצרי מתקומם" עם כל סיפור הרקע של ח'אלד סעיד ומדוע המצרים מפגינים ברחובות.

(January 27th)

Another Amazing Video dedicated to Khaled Said and our page. A video by "An uprising Egyptian" with the whole background story of Khaled Said and why Egyptians are protesting in the streets).

28 בינואר

השעה שלוש לפנות בוקר במצרים. מאות פעילים פוליטיים נעצרו בבתייהם ברגע זה במבצע רחב היקף. ברור, שכמעט

כל מנהיגי האחים המוסלמים נאסרו. דיווחים נוספים על כך שסוכנים משטרתיים שופכים דלק ברחובות של הכיכרות המרכזיות כדי להציתם במהלך ההפגנות. אנא עשו משהו.

(January 28th)

It's now 3 am in the morning in Egypt. Hundreds of political activists are being arrested from their homes at this moment in a very large scale operation. Almost all leaders of Muslim brotherhood are confirmed arrested. More reports that Police agents are pouring petrol in the streets of main squares to set them on fire during protest. Please act).

הפוסטים הללו ארוכים יותר מפוסטים אחרים וכוללים דיונים רחבים יותר שנועדו, כך נראה, למסור מידע רב ככל הניתן בנוגע לפרוץ המחאות ולנסיבות שהביאו את הציבור המצרי לצאת לרחובות ולהפגין. בנוסף לדאת, הכותב אף מבקש מהעוקבים הבינלאומיים להמשיך ולהפיץ את המידע לבני עמם שאינם מחוברים לדף הפייסבוק ואף לממשלותיהם כדי שיוכלו להתערב בנעשה. גם כאן נעשה שימוש רב באותיות ראשיות גדולות בניגוד לחוקי הדקדוק, כדי להבהיר מסרים מסוימים ולהדגישם.

ג. **ביטויים של סולידריות** – פוסטים בקטגוריה זו יכללו קריאות

עידוד וביטויי תמיכה מצד הכותבים המצרים והבינלאומיים

כאחד בדף.

28 בינואר

תודה רבה לגילויי הסולידריות הבינלאומית. אנשים מכל רחבי העולם הוכיחו לעצמם ולכולנו שאנחנו מין **אחד**, למרות כל ההבדלים.

אנחנו, המצרים יוצאים היום להפגנת המונים שקטה במצרים בקריאה לחירות, לשינוי ולצדק. כל מפגין ומפגין יוצא לרחוב במטרה לשנות את מצרים לטובה, כך שלעולם לא יתקפו רכוש ציבורי או פרטי, רכושנו שלנו, ולא ישמידו אותו. אם ההפגנה הופכת לאלימה, היו סמוכים ובטוחים שהמשטרה או שהברוטליות שבה נהגה הטריפה את דעתם של האנשים.

(January 28th)

Many many thanks for the international solidarity. Individuals from all over the world have proved to themselves & to all of us that we are just ONE human race despite any differences.

We, Egyptians, are going down in mass peaceful protests in Egypt today calling for: Freedom Change & Justice. Every single protester is out in the street with the aim of changing Egypt to be better so they will never attack or destroy public or private property, our property. If it gets violent, rest assured it's either the police or police brutality that drive people mad).

על פי הממצאים, מטרתה השלישית של קבוצת הפייסבוק שנבדקה היתה לעורר מודעות ולהפיץ מידע, הן לקהילה המקומית והן לקהילה הבינלאומית. ייתכן, שדף הפייסבוק "כולנו ח'אלד סעיד" הוא הדוגמה הטובה ביותר לדף

שנוצר כדי לעורר מודעות בינלאומית, שכן הוא נפתח כדי להזכיר את הרצח האכזרי של הצעיר המצרי בידי כוחות המשטרה המצרית ולהנציחו. עד מהרה עקבו אחרי הדף 500 אלף עוקבים, שהפיצו את תמונת גופתו של הצעיר ברחבי רשת האינטרנט, ועוררו מודעות מקומית ובינלאומית מידית. הברה חשובה נוספת לכך שהרשתות החברתיות הן גורם משמעותי ביצירת מודעות בינלאומית, כמו גם לעובדה שהן מהוות מקור מידע לגורמים חיצוניים ניתן למצוא בבקשתה של מזכירת המדינה של ארצות הברית, הילארי קלינטון ב-2009. בזמן הבחירות שהתקיימו באירן ב-2009, פנתה מזכירת המדינה לטוויטר, בבקשה שהחברה תדחה את עבודות התחזוקה המתוכננות שלה כך שהאיראנים יוכלו להמשיך ולתקשר באמצעות הרשת החברתית. עבור ממשלת ארצות הברית, הדבר אפשר גם גישה למידע מאיראן שלארצות הברית לא היו עמה בעת ההיא שום קשרים דיפלומטיים או אחרים זה 30 שנה (Carmichael, 2009). כלומר, הרשתות החברתיות הן בעלות תפקיד חשוב במסירת מידע לא רק לאזרחיה המדינה אלא גם לגורמים בינלאומיים. האפשרות לגייס סולידריות ולעורר מודעות לאומית ובינלאומית בקלות ובאופן מיידי כמעט היתה אחת מהסיבות להצלחתה של תנועת המחאה המצרית. מסקר שערך על ידי דוח המדיה החברתית הערבית (The Arab Social Media Report, 2011) עולה, שבמצרים, רוב משתמשי פייסבוק שנשאלו טענו שהשימוש בפייסבוק היה האפקטיבי ביותר בניסיון לעורר מודעות בנוגע לצורך בשינוי וליצירת תנועות המחאה. לפי בריסון (Brisson, 2011), אף על פי שהשימוש ברשת האינטרנט חדר רק מעט יחסית ובאופן בלתי אחיד לחברה המצרית, גם אלה המודים שאינם משתמשים בה עדיין מצביעים עליה כעל כלי משפיע וכפלטפורמה לביטוי חופשי. כלומר, גם אלה שאינם משתמשים בפייסבוק עדיין מודעים לכך שזו רשת חיונית מאוד שבאמצעותה יכולים להתרחש שינויים פוליטיים. ניתן לומר, כי המודעות הזאת נוצרה בזכות רשת האינטרנט והתפתחה בעטייה, הודות לזמינותה ולמיידיות שלה.

בהתייחס לשאלת המחקר השנייה המדברת על המאפיינים המרכזיים בהם נעשה שימוש בקבוצות המחאה ניתן לומר כי השימוש המרכזי היה בטבעו הכתוב של הפוסט. מן הממצאים עולה שאכן נעשה שימוש נרחב בקטעי וידאו ותמונות באופן שווה. כפי שנאמר לעיל, אחד מהמאפיינים המרכזיים שמציעות הרשתות החברתיות בכלל ופייסבוק בפרט הוא היכולת להעלות קטעי וידיאו ותמונות בקלות - שהרי פייסבוק נוצרה מלכתחילה כאתר המיועד להכיל את תמונות הסטודנטים באוניברסיטת הרווארד (Boyd & Ellison, 2008). לפי לים וגולן (Lim & Golan, 2011), קטעי וידיאו עם אוריינטציה פוליטית, שהיו פעם נחלתם של מפיקים מקצועיים, מופקים כעת על ידי אזרחים מן השורה ומשותפים מיידית ברשתות כמו יוטיוב ומדיה חברתית אחרת. לפי טופקי ווילסון (Tufekci & Wilson, 2012), השיעור הגבוה של ייצור תוכני מולטימדיה (תמונות וקטעי וידיאו) ושל הפצתם מראה, שקשה להסתיר מידע בנוגע להפגנות: כחצי מהמשתתפים במחקר תיעדו בצורה אקטיבית את המחאות והעלו לרשת תמונות של ההפגנות באמצעות תוכנת השיתוף.

בהקשר זה חשוב לציין את אפקט האדם השלישי (Third person effect). לים וגולן (Lim & Golan, 2011) מסבירים את האפקט הזה כתופעה, שבמסגרתה נוטים אנשים להעריך שהתקשורת משפיעה על אנשים אחרים יותר מכפי שהיא משפיעה עליהם עצמם. ניתן לומר, שתופעה זו באה לידי ביטוי במקרה זה כי מי שמפרסמים את הקטעים מאמינים, שהם עצמם יכולים לחולל את ההפגנה. זאת ועוד, ניתן לומר, שמי שמפרסמים את קטעי הווידאו מאמינים כי יוכלו להשפיע על אנשים נוספים באמצעות קטעי הווידאו, כך שגם הם ייצאו להפגין.

חלק גדול מהפוסטים שנבחנו כוללים תמונה או קטע וידיאו כלשהם (ראו מקבץ תמונות מספר 1). כל קטעי הווידאו הועלו ליוטיוב (ככל הנראה כדי להגביר את החשיפה לקהל הבינלאומי ולהותיר את הסרטונים ברשת זמן רב

ככל הניתן), קטעי הווידיאו שנבדקו היו שונים זה מזה באורכם שנע בין כמה עשרות שניות לכמה דקות, מרביתם צולמו באמצעות טלפונים סלולריים (באיכות משתנה, לעתים עם אודיו ולעתים ללא), וחלקם במצלמות רגילות. כל קטע וידיאו מלווה בכתובית לצדו (בערבית, וברוב המקרים גם באנגלית) המתארת את נושא הקטע. מבחינת הנושאים שבהם עוסקים קטעי הווידיאו עולה, כי מרביתם מציגים אירועים חיים ואמיתיים מן השטח כאשר ברקע ניתן לשמוע את הצלם מדבר ומסביר את ההתרחשויות. חלק מן הקטעים מתעדים אירועי אלימות קשים, אולי כדי לעורר את הקהילה הבינלאומית ולגרום לה להתערב בנעשה. מספר קטן של קטעים הם קטעי תעמולה מקצועיים שנוצרו על ידי קבוצות מוכרות, כדוגמת קבוצת ההאקרים הבינלאומית אנונימוס (Anonymous) התומכות במפגינים.

We are all Khaled Said shared a link.
January 26, 2011

Protest in London yesterday. All Egyptians all over the world are against the government as you can see... Why are they still in power? Will the US stop supporting Mubarak and ask him to join Ben Ali in Jeddah? I heard hotels are really good there.

ر ح د : ملحقا الذين في لندن لدعم
النواب المصري
Protesters in London in front of Egyptian embassy

Like · Comment · Share 52 26

We are all Khaled Said shared a link.
January 27, 2011

Another Amazing Video dedicated to Khaled Said and our page. A video by "An uprising Egyptian" with the whole background story of Khaled Said and why Egyptians are protesting in the streets.

Freedom to Egypt....Freedom.

Uprising Egypt - the true story
this is some highlights on the true story behind the activities in Egypt called "Egypt Uprising"... what caused it why and how , who are protesting and how can you support them
القصة الكاملة وراء
Uprising Egypt

Like · Comment · Share 104 27

We are all Khaled Said shared a link.
January 27, 2011

Suez covered with clouds of smoke

أعمدة الدخان من السويس الآن
أثناء من معارك صواريخ بين الشعب والشرطة

Like · Comment · Share 15 6

We are all Khaled Said shared a link.
January 28, 2011

Asked by journalists in the mosque where he is taking refuge what message he wants to send to outside world, Mohamed ElBaradei: "The Egyptian people will take care of themselves. The Egyptian people will be the ones who will make the change. But what I expect from the outside world is to practice [what they] preach- to defend the rights of Egyptians for their universal values - freedom, dignity, social justice."

Raw Video: Man Shot in Egypt Protest
Violence escalated in two cities outside the Egyptian capital Cairo on Thursday as anti-government protests continued to grip the country and challenge President.

Like · Comment · Share 60 14

מקבץ תמונות מספר 1 - דוגמה לפוסטים שכוללים תמונות וסרטי וידיאו במהלך ניתוח התוכן המוצג בפוסטים אותרו תמונות בגדלים שונים ובאיכויות שונות. גם מרביתן של התמונות מציגות אירועים חיים ואמיתיים מן השטח (ראו מקבץ תמונות מספר 2). תמונות רבות הועלו לקבוצה כמעט מיד לאחר שצולמו (בעזרת השימוש בטלפונים ניידים בעלי נגישות לרשת האינטרנט) וגררו תגובות מיידיות רבות. עם זאת, מופיעות גם קריקטורות ותמונות מחשב שלועגות למשטר ומבהירות באמצעים גרפיים את רצונותיהם של המפגינים. לא זאת אף זאת, יש כרזות שנוצרו כדי לעודד את המפגינים, להביע תמיכה בהם ולהפגין איתם סולידריות. חשוב לציין, כי לאחר בחינת התמונות נוצר רושם שמשום שבמרביתם מופיעים אלפי מפגינים, אבל נעדרים מהן כוחות המשטרה, מנסות רובן להציג את המספר הרב של המשתתפים בהפגנות ואת התמיכה הרבה שבה זוכים המפגינים. כוחות המשטרה מופיעים בתמונות רק אם אחד המפגינים נפגע או נפצע על ידי כוחות הביטחון הממלכתיים.

מקבץ תמונות מספר 2 - תמונות המציגות אירועים חיים מהשטח

למרות כל הנאמר לעיל, ראוי לציין, כי גם הפוסטים שמכילים תמונה או קטע וידיאו מלווים במלל רב; לעתים המלל הוא של כותב הפוסט ולעתים של המגיבים השונים. כלומר, התמונות נועדו להמחיש את הטקסט ולהעצים אותו באמצעות ההוכחה הוויזואלית למחאה המתחוללת ברחובות (בתנאי שהדיווחים נוגעים אמנם לאירועים מהשטח). פוסטים שאין בהם תמונה או קטע וידיאו זוכים לאותו מספר תגובות כמו פוסטים שיש בהם תמונה או סרטון וידיאו, ומכאן עולה, שההמחשה הוויזואלית אמנם תורמת בצורה משמעותית להבנת המתרחש בשטח אך אינה חיונית להמשך הדיון. לכן, יש להניח, כי התמונות וקטעי הווידיאו מיועדים בעיקר לקהילה הבינלאומית

בניסיון להמחיש את המתרחש לאלה שאינם נמצאים בשטח או אפילו בקרבה גיאוגרפית.

סיכום

ממצאי המחקר עולה, כי הרשת מעניקה מסגרת ארגונית, משמשת כלי ביטוי לעיתונות אזרחית ומסייעת ביצירת מודעות לאומית ובינלאומית למהפכה המתרחשת. ניתן לראות כיצד מאפייני הרשת החברתית ורשת האינטרנט תרמו לדרישות הבסיסיות לפעילות קולקטיבית: היא שימשה פלטפורמה לארגון המחאה, לדיונים ולעדכונים בין משתמשי הדף בנוגע למתרחש וכן דרך לסיפוק מידע ראשוני על אירועים בהתהוותם. בגלל אופייה החיוני של רשת פייסבוק, משתמשים ומנהל הדף יכולים היולעדכן את הדפים בתכיפות וכן לצרף תמונות וקטעי וידיאו שצולמו רק כמה רגעים קודם לכן. כך תפקדו משתמשי הדף כעיתונאים אזרחיים, שמפרסמים את זווית הראייה שלהם מהשטח, ולשדר אותם לקהל הבינלאומי. האפשרות הזאת פתחה את האירועים בפני הציבור הרחב, בין אם היו אלה אזרחים מצרים שגרים באזורים מרוחקים ממוקדי ההפגנות, ובין אם היו אלה אנשים שחיים מחוץ למצרים במרחק עשרות אלפי קילומטרים ממוקד ההתרחשויות.

קבוצת הפייסבוק שבה עוסק המחקר שימשה פלטפורמה ארגונית שאיחדה יחידים שהיתה להם מטרה ראשונית משותפת – להנציח את זכרו של ח'אלד סעיד. מכאן התפתחה האופוזיציה לכוחות המשטרה המצריים ואחר כך גם הרעיון להדיח את מובארכ מכס השלטון. לא רק שרשת הפייסבוק סיפקה את המסגרת הארגונית למוחים, אלא שהדף העניק לפעילים מתנועות שונות במה שמעליה היו יכולים לדבר זה עם זה ולשתף זה את בתוכניהם. ועל כן, ברגע שיחידים גילו כי גם אנשים אחרים מתכננים לצאת להפגנות, יצאו גם הם והפגינו. נקודה זו, לפי דאנקומב (Duncombe, 2010), היא נקודת השיא, שבה הופכת המחאה למחאת המונים והיא מתחזקת בזכות כוחה שלה

ברשת ומתעצמת הודות לה, ללא שום צורך בהכוונה ישירה של מנהיג
כלשהו.

ביבליוגרפיה

אופוזיציה במצרים מנסה להדיח את מובארכ - דרך פייסבוק. (2010).

אוחזר 31, מרץ, 2011 מ

<http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=100056291>

4

גבתון, ד' (2001). תיאוריה המעוגנת בשדה: משמעות תהליך ניתוח

הנתונים ובניית תיאוריה

במחקר האיכותי. בתוך נ' צבר בן יהושע (עורכת), *מסורות וזרמים*

במחקר האיכותי (עמ'

195-228). לוד: דביר.

הבלוג של פוניה (2011). *המהפכה החברתית - פוניה מתעדת*

את המהפכות

בשירות רשתות חברתיות. אוחזר 25, פברואר, 2011 מ

<http://funiablog.blogspot.com/2011/02/blog-post.html>

ההפיכה במצרים (2011). אוחזר 5, אפריל, 2011 מ

[http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%94%D7%A4%D7%99%D7%9B%D7%94_%D7%91%D7%9E%D7%A6%D7%A8%D7%99%D7%9D_\(2011\)](http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%94%D7%A4%D7%99%D7%9B%D7%94_%D7%91%D7%9E%D7%A6%D7%A8%D7%99%D7%9D_(2011))

הבט, י. (2011). המרחב הציבורי המקוון והפוליטיקה האלטרנטיבית.

אוחזר 14, יולי, 2012 מ

<http://jacobhecht.com/he/2011-12.html>

וייסמן, ב' (2009). השידור הציבורי פוגש את ההסתדרות המקוונת:

תפקידם והשפעתם של

בלוגים פוליטיים בישראל. אוחזר 9, אוגוסט, 2012 מ

<http://carmelv.files.wordpress.com/2010/10/israelipoliblog-megamot.pdf>

יוסיפון, מ' (2001). חקר מקרה. בתוך נ' בן-יהושע (עורכת), מסורות

וזרמים במחקר האיכותי

(עמ' 257-305). לוד: דביר.

בהן, ש' (2010). כשה"לייק" החליף את המגאפון: המחאה עוברת

לפייסבוק. Nrg מעריב. אוחזר 14, יולי, 2012 מ

<http://www.nrg.co.il/online/16/ART2/100/792.html>

לב-און, א' (ח"ת). בין הפרטי לציבורי: שימושי אינטרנט בידי יזמים

פוליטיים. אוחזר 9, אוגוסט, 2012 מ

www.azilevon.com/me/.../Lev-On%2019%20Political%20Entr.doc

ניתוח תוכן. (ח"ת). אוחזר 28, פברואר, 2011 מ

<http://kaye7.school.org.il/info/content.htm>

פבל, ט' (2010). *חופשיים ברשת?*. אוחדר 9, אוגוסט, 2012 מ

<http://www.allmag.co.il/page/15708>

פבל, ט' (2012). *המחאה החברתית והרשתות החברתיות - מהעולם*

המקוון לעולם הממשי

ובחזרה. אוחדר 9, אוגוסט, 2012 מ

www.news1.co.il/RedirectToFile.aspx?FileID=10645

פייסבוק. (2011). אוחדר 5, אפריל, 2011 מ

[http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A4%D7%99%D7%99](http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A4%D7%99%D7%99%D7%A1%D7%91%D7%95%D7%A7)

[9%D7%A1%D7%91%D7%95%D7%A7](http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A4%D7%99%D7%99%D7%A1%D7%91%D7%95%D7%A7)

שפרמן קרין, ת' (2010). *מחאה .com*. אוחדר 28, פברואר,

2011 מ

<http://www.idi.org.il/BreakingNews/Pages/209.aspx>

[X](#)

Al Ezzi, M., El-Sheikh, M.H., Hamdy, D.M., Kamal Eldin M.
& Mahfouz, S. A.

(2008). Cyber activism in Egypt through Facebook.

Presented to the

International Association for Media and Communication
Research. *Arab*

Social Media Report 2011, 6.

- Boyd, D.M. & Ellison, B.N. (2008). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13 (1), 210-230.
- Brisson, Z. & Lee, P. (2011). *Egypt: From Revolutions to Institutions*. Retrived May, 17, 2012 from <http://thereboot.org/wp-content/Egypt/Reboot-Egypt-From-Revolutions-To-Institutions.pdf>
- Carmichael, L. (2009). *US asks Twitter to maintain service after Iran vote:official*. Retrieved August, 9, 2012 from <http://www.google.com/hostednews/afp/article/ALeqM5jxRTCxOmFcVVpTkAoeQsIDQK5z7g>
- Chebib, N.K. & Sohail, R. M. (2011). The reasons social media contributed to the 2011 Egyptian revolution. *International journal of business research and management*, 2(3), 139-162.
- Dey, I. (1993). *Qualitative data analysis*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Duncombe, C. (2010). *The Twitter revolution? social media, representation*

and crisis in Iran and Libya. Retrived August, 2, 2012
from

<http://law.anu.edu.au/coast/events/apsa/papers/151.pdf>

Egypt News – Revolution and Aftermath. (2011). Retrieved
June, 15, 2011

from

<http://topics.nytimes.com/top/news/international/count-riesandterritories/egypt/index.html?scp=1&sq=egypt%2orevolution&st=cse>

Egypt revolution: Timeline. (2011). Retrived June, 15, 2011
from

<http://www.indianexpress.com/news/egypt-revolution-timeline/749223/o>

Friedman , G. (2011). *Re-Examining the Arab Spring*.
Retrieved January, 17,

2012 from

http://www.stratfor.com/weekly/20110815-re-examining-arab-spring?utm_source=freelist-f&utm_medium=email&utm_campaign=20110816&utm_term=gweekly&utm_content=readmore&elq=47671d6e4f514f89ada8fec3656823d5

Friedman , T. (2011). *Commencement remarks*. Retrieved
December, 15,

2011 from

<http://tulane.edu/grads/speakers-thomas-friedman.cfm>.

Garrett, R. K. (2006). Protest in an information society: A Review of literature

on social movements and social ICT's. *Information, Communication & Society*, 6(1), 87-95.

Gauntlett, D. (2000). *Web studies: Rewiring media studies for the digital age*.

London: Arnold.

Gawhry, L.N. (2012). Assessing the impact of social media on the 25 January

2011 Egyptian revolution. Retrieved May, 13, 2012 from http://calhoun.nps.edu/public/bitstream/handle/10945/6799/12Mar_Gawhry.pdf?sequence=1

Gladwell, M. (2010). Small change- Why the revolution will not be tweeted.

(Electronic version). *The New Yorker*, October 4.

Sifry, M. L. (2011). *Did Facebook bring down Mubarak?*. Retrieved April, 23,

2011 from http://articles.cnn.com/2011-02-11/opinion/sifry.egypt.technology_1_egypt-internet-access-revolution?_s=PM:OPINION

We are all Khaled Said. Retrieved February, 24, 2011 from <http://www.facebook.com/elshaheed.co.uk>

